

Ростислав Петрович Радишевський,
доктор філологічних наук, професор,
академік НАН України,
завідувач кафедри полоністики Інституту філології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ORCID 0000-0002-5279-8232
e-mail: rostyslav.r58@gmail.com

Світлана Романівна Кагамлик,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник Центру українознавства
філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ORCID 0000-0003-4732-1410
e-mail: kagam@i.ua

З АРХІВІВ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЇ: ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ МИХАЙЛА ОБІДНОГО З АРКАДІЄМ ЖИВОТКОМ

Мета статті – розкрити кризь при-
зму листування М. Обідного з А. Жи-
вотком сферу їхніх професійних та
приватних взаємовідносин, а та-
кож внесок у розвиток української
культури в умовах еміграції. **Новиз-
на дослідження:** вперше введено до
наукового обігу та проаналізовано ли-
сти М. Обідного до А. Животка, які є
важливим джерелом до історії діяль-
ності української міжвоєнної емігра-
ції на теренах Польщі та Чехословач-
чини. Реконструйовано сферу їхніх
особистих стосунків та спільну роль
у збереженні української архівної

спадщини в умовах еміграції. **Мето-
дологія** базується на поєднанні мето-
дів історичного дослідження – хро-
нологічного, порівняльного, архіво-
знавчого та біографічного – з принци-
пами історизму та системності. За до-
помогою історично-антропологічного
методу з’ясовано ієрархію духовних
цінностей М. Обідного й А. Живот-
ка. **Висновки.** Не опубліковане досі
листування М. Обідного з А. Живот-
ком охоплює широке коло проблем,
які стосуються їхньої спільної діяль-
ності у сфері збереження українських
національних пам’яток, специфіки

архівно-музейної та літературно-просвітницької роботи в еміграції. Обоє діячів поєднували тривалі дружні взаємовідносини, обумовлені спільністю інтересів, професійної, громадської і політичної діяльності. Взаємообмін інформацією, пресою, літературними творами та іншими матеріалами сприяв їхній професійній і творчій активності. Спільними зусиллями М. Обідного й А. Животка було налагоджено роботу Українського історичного кабінету у Празі – головної установи, яка у 30-х роках ХХ ст. займалася комплектуванням української архівної спадщини в еміграції. Через А. Животка М. Обідний підтримував тісні

контакти з Українським історичним кабінетом та його очільником Я. Славіком після свого від'їзду з Праги. Листи до А. Животка – головне джерело, яке ілюструє діяльність М. Обідного останніх років життя: збирання етнографічного матеріалу з хатнього будівництва та народного одягу, а також організацію в Мукачеві Етнографічного товариства й Етнографічного музею Підкарпатської Русі.

Ключові слова: Михайло Обідний, Аркадій Животко, українська міжвоєнна еміграція, епістолярна спадщина, Український історичний кабінет у Празі, архівно-музейна діяльність, Закарпаття.

Актуальність теми дослідження. Повноцінне дослідження історії української еміграції передбачає як реконструкцію її окремих осередків, так і активне вивчення постатей видатних та менш відомих політичних, громадських і культурних діячів, завдяки зусиллям яких вдалося зберегти для нащадків історичну пам'ять, безцінні національні скарби як символ невичерпного державотворчого потенціалу української нації. Це стало можливим лише в умовах незалежної України, коли відбулося розсекречення архівних фондів, доступ до яких було заборонено за радянських часів, та вільне надходження закордонної архівної україніки.

Незаперечною цінністю для реконструкції історії української міжвоєнної еміграції має її епістолярна спадщина як унікальне джерело для вивчення історії українського державотворення, культурного і духовного життя діячів української еміграції, їхніх наукових, літературних і громадських зацікавлень. Попри важливі напрацювання в цьому контексті, результатом яких стало, зокрема, корпусне листування В'ячеслава Липинського [1], Андрія Лівницького [2], митрополита Іларіона (Огієнка) [3], Олександра Олеса [4], Симона Петлюри [5] та інших, існує потреба оприлюднення епістолярію менш відомих українських громадсько-

політичних діячів, який віддзеркалює грані їхньої професійної діяльності та приватного спілкування.

До українських емігрантів, які відстоювали незалежність України зі зброєю в руках і силою слова, належали Аркадій Животко та Михайло Обідний.

Животко Аркадій Петрович (1890–1948) – громадсько-просвітницький діяч, журналіст, дослідник історії української преси, один із фундаторів національного дошкільного виховання. У 1917–1918 рр. – член Української Центральної Ради. З 1923 р. – в Чехії, де викладав у Високому педагогічному інституті ім. Драгоманова у Празі. Автор праць з історії української преси, про національно-культурні відносини на українсько-російському пограниччі, з питань освіти, а також віршів і п'єс для дітей.

Обідний Михайло Юрійович (1889–1938) – сотник Армії УНР, архівіст-музеєзнавець, етнограф, поет, перекладач і громадський діяч. Його діяльність тривалий час залишалася невідомою, і лише в часи української незалежності про нього дізнались як про енергійного збирача і хранителя українських музейних та архівних пам'яток, який стояв біля витоків створення українських музейних і архівних центрів в Україні та в еміграції, автора численних історичних, етнографічних та народознавчих праць.

Аналіз досліджень і публікацій. Постаті Аркадія Животка і Михайла Обідного, як і їхня творча спадщина, тривалий час не були предметом наукових студій і фігурували головно на рівні невеликих енциклопедичних заміток та побіжно в доробку української діаспори, зокрема у працях діяча і дослідника української еміграції С. Наріжного [6]. Особливо просвітницька діяльність А. Животка в контексті історії української преси привернула увагу М. Тимошика [7]; життя і творчість М. Обідного як полтавчанина цікавили Л. Розсоху [8] та П. Ротача [9, с. 107]; архівно-музейну діяльність обох діячів ґрунтовно дослідила М. Палієнко [10; 11]. Водночас їхня епістолярна спадщина, яка додає особливих штрихів для розуміння характеру і мотивів творчості митців буремної епохи, досі не стала предметом наукових зацікавлень дослідників¹.

¹ Першу спробу назагал охарактеризувати епістолярну спадщину М. Обідного див.: Радишевський Р., Кагамлик С. Епістолярна спадщина М. Обідного часів еміграції // Український історичний журнал. 2021. № 1. С. 136–152 [12].

Мета статті – розкрити кризь призму листування Михайла Обідного з Аркадієм Животком сферу їхніх професійних та приватних взаємовідносин, а також внесок у розвиток української культури в умовах еміграції.

Виклад основного матеріалу. М. Обідного й А. Животка поєднували тривалі дружні взаємовідносини, обумовлені спільністю інтересів, професійної, громадської та політичної діяльності. Обидва в минулому діячі Центральної Ради, пізніше працювали в Кам'янці-Подільському, згодом займалися пам'яткоохоронною і культурно-просвітницькою діяльністю в еміграції. А. Животко з 1923 р. викладав у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова у Празі, де розпочав свої студії й М. Обідний. Разом працювали у складі Українського національного музею-архіву (УНМА) у Празі, а з утворенням Українського історичного кабінету вони разом з Л. Кобилянським стали головними провідниками діяльності установи. Після виїзду М. Обідного з Праги А. Животко змінив його на посаді референта кабінету і популяризував справу охорони пам'яток у тогочасних часописах. Збираючи матеріали для пресового відділу Українського історичного кабінету, обидва зацікавились історією української преси. М. Обідний із цього питання виголосив доповідь чеською мовою 27 квітня 1933 р. перед відвідувачами виставки слов'янських ілюстрованих часописів (Прага, 22 квітня – 7 травня 1933 р.) [13, арк. 91–97]. А. Животко підготував окрему книгу з історії української преси [14].

В особовому фонді А. Животка (ф. 3560), який входить до т. зв. «Празької колекції» ЦДАВО України, відклаталося листування М. Обідного, яке є цінним джерелом їхніх взаємовідносин та діяльності української еміграції міжвоєнного періоду [15]. Водночас листів А. Животка в особовому фонді М. Обідного (ф. 3504) не віднайдено, хоча про їх наявність свідчать постійні згадки в його листах. Тісні контакти між обома діячами засвідчують також спогади А. Животка про їхню співпрацю у празьких архівних установах [16] та його некрологи про друга і соратника.

Кореспонденція М. Обідного (44 листи) охоплює період з листопада 1922 р. по грудень 1937 р. і стосується його перебування в Польщі

304 (Тарнів), Чехословаччині (Прага), а також у місцевостях Закарпаття, яке на той час територіально входило до складу Чехословаччини. Отже, в листах до А. Животка віддзеркалена вся багатогранна діяльність М. Обідного фактично до останніх днів життя (7 січня 1938 р.).

Найперші листи М. Обідного до А. Животка, які відклалися в його згадуваному фондi, пов'язані з польським містом Тарновом, куди він, як й інші українські патріоти-державники, змушений був емігрувати після падіння УНР. З метою збереження цінних архівних документів М. Обідний звернувся до урядових кіл УНР із пропозицією створення спеціального архівного органу, розробив проект його тимчасового штату. У липні 1921 р. завдяки його зусиллям було створено Головний військово-історичний музей-архів при Військово-історичній управі [11, с. 97]. Пізніше А. Животко згадував про жертовну працю М. Обідного зі збирання та збереження архівних документів у перший рік перебування в еміграції: «На дворі страшений мороз. Забігаю до невеличкої кімнатки, набитої архівним і музейним матеріалом, а серед нього в незносному холоді, з опухшими від холоду руками бачу М[ихайла] Юрк[овича] Обідного за їх розробкою і порядкуванням, також привітного, бадьорого, усміхненого, як колись було в Україні. Ледве міг витримати кілька хвилин, залишаючи його при праці далі, що провадив він її при цих умовах неухильно кожного дня, байдужий до зимна, до холоду і ін., чого не бракувало» [17, арк. 24].

У листах з Тарнова М. Обідний ділився з А. Животком своїми творчими планами («Завтра посилаю до “Свободи” статейку про Ваш твір “Бетховена VII соната”») [15, арк. 1] та вітав свого друга з його черговими здобутками: «Дуже радий, що Ви заснували Літер[атурно]-Мист[ецький] гурток. Годі сидіти по кутках, як шури по норах. На світло, до широкої інтенсивної творчої праці. Ах, як мало, мало ми ще зробили. Заборгувалися життю: більше прожили, ніж відробили. Тішуся заснованню Вашого гуртка, тому що праця Ваша там в сто раз корисніша, ніж наша тут, бо Ви ж, як би не було, цвіте на рідному ґрунті, а ми на чужині» [15, арк. 1–1 зв.]. Схвально сприйняту М. Обідним інформацію про створення літературно-мистецького гуртка можна пов'язувати з тісними зв'язками А. Животка, який на той час перебував у Кременці, з місцевою

«Просвітою». У травні 1921 р. А. Животко отримав посвідчення члена Товариства і став ініціатором створення та головою секції дошкільного й позашкільного виховання дітей, водночас створив дитячий клуб «Дитяче коло». При клубі діяла бібліотека, і працював театр [18, с. 452].

Бажаючи успіху ініційованим А. Животком волинським осередкам, М. Обідний, зі свого боку, зазначав: «“Сонцесвітівці” радо підтримуватимуть з Вами зв’язок» [15, арк. 1 зв.]. Ішлося про організоване в Тарнові літературно-мистецьке товариство «Сонцесвіт», яке в 1922 р. видавало альманах під однойменною назвою. Найактивнішими діячами товариства й авторами альманаху були П. Тенянка, Н. Лівичька-Холодна, М. Ковальський, Є. Іваненко, П. Холодний, Б. Лисянський, яких М. Обідний любовно називав «сонцесвітниками» [19, с. 22]. Отже, обидва діячі – А. Животко у Кременці й М. Обідний в еміграції в Тарнові – були промоторами культурно-просвітницьких осередків, які розвивали українську справу в Україні і в еміграції.

У листі від 3 травня 1923 р. М. Обідний писав: «Дуже дякую за приємне повідомлення – про прийняття мене до Педагог[ічного] Інстит[уту] та призначення стипендії. Постарайтесь, щоб скорше мені вислали візу» [15, арк. 5 зв.]. Це пов’язано з тим, що в 1923 р. А. Животко переїхав до Праги і, маючи досвід педагогічної роботи на українських землях, почав викладати у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова. Водночас домігся прийняття туди і свого друга. Зі свого боку і М. Обідний намагався бути корисним – клопотався відносно документів про освіту для пані Карпек, про що повідомив у цьому ж листі.

М. Обідний з нетерпінням чекав можливості переїхати в Прагу: «Чекаю на той світлий час, коли виберуся до Вас до Праги, думаю, що там зуміємо зорганізуватися й літературно» [15, арк. 5]. Водночас він планував перевезти туди архівні документи, для зберігання яких у Тарнові склалися несприятливі умови. «В Тарнові я дуже засидівся, – пише він до А. Животка, – бо не міг залишити на знищення зібраних національних скарбів в Музею-Архіві. Клопочемо і вживаємо заходів, щоб перевезти пам’ятки до Праги і там утворити Укр[аїнський] Національний Музей-Архів на еміграції» [15, арк. 6].

Для започаткування нової архівної інституції не випадково було обрано столицю Чехословаччини: її тогочасний президент Томаш Масарик

створив необхідні умови для розвитку політичного і культурного життя українських емігрантів. Під егідою Т. Масарика уряд Е. Бенеша сприяв утворенню 1921 р. у Празі Українського громадського комітету, який очолив Микита Шаповал. Того ж року тут розпочав діяльність Український вільний університет, а в 1922–1923 рр. були організовані Українська господарська академія в Подебрадах, Високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська мистецька студія, Союз українського студентства, Українське історико-філологічне товариство та інші культурні й освітні організації. «Прага! Символічне поняття в житті української еміграції по першій світовій війні і блискучий період в культурних досягненнях еміграції», – писав один із дослідників української еміграції [6, с. 4].

Водночас ідея М. Обідного стосовно перенесення діяльності архівної інституції з Тарнова до Праги в урядових колах не дістала підтримки. Зокрема, проти неї рішуче виступив керуючий Міністерством освіти С. Сірополко, який, посилаючись на думку Головного Отамана С. Петлюри, наголошував на тому, що у Празі українські архівні збірки можуть потрапити до «ворожих сил» або взагалі будуть передані до російських архівних центрів [11, с. 104]. «Проти мене тут цілий похід», – писав М. Обідний до А. Животка у цьому зв'язку 11 серпня 1923 р. і зауважував: «Думаю виїхати звідси тихо» [15, арк. 13].

Турбуючись про стан охорони пам'яток, 1923 р. М. Обідний власними зусиллями вивіз з м. Тарнова значну частину документів Головного військово-історичного музею-архіву. За його безпосередньої участі 1924 р. у Празі було створено Український національний архів-музей, підпорядкований Українському інституту громадознавства у Празі.

Празький період діяльності М. Обідного відображає лише один його лист до А. Животка – від 18 травня 1923 р., в якому він описує свою неприємну зустріч із С. Сірополком [15, арк. 20–20 зв.]. Надалі листування між друзями переривається більш ніж на 10 років. Проте це не свідчить про охолодження їхніх стосунків – навпаки, вони переходять у фазу безпосереднього спілкування в одній архівній інституції: М. Обідний працював кустосом (хранителем) фондів музею, А. Животко завідував бібліотекою та відділом преси, укладав картотеку матеріалів з історії

визвольних змагань та бібліографічний покажчик визначних діячів українського руху [10, с. 191]. Цей період діяльності та взаємовідносин обох діячів описаний в одній із праць А. Животка [16].

1930 р. у Празі було створено Український історичний кабінет, який перебрав на себе функцію охорони пам'яток на еміграції. А. Животко у своїй праці з нагоди 10-річчя Кабінету докладно описав роль М. Обідного в його започаткуванні: «Одним з активніших ініціаторів цього проекту був д-р Михайло Обідний, який з властивою йому енергією і почав ширити цю думку серед ближчого оточення. Ініціативу було зустрінuto зі співчуттям і розумінням, і вже під час різдвяних свят 1929–1930 року було детально обговорено плян організації. Тоді ж було обмірковано і саму назву такого осередку, причому було висунуто два проекти: 1) назвати його Українським Історичним Бюром, що мало б бути самостійною установою із затвердженням спеціального статуту владою, 2) проект – д-ра М. Обідного, що зводився до створення осередку при Українському Національному Архіві-Музею з назвою – Український Істор[ично]-Інформаційний Кабінет, який провадив би свою працю на підставі статуту Архіву і мав би свій внутрішній регулямін. Цей, другий, внесок д-ра М. Обідного і було прийнято з дорученням йому практично перевести справу в життя та розпочати після того підготовчу працю» [16, с. 3].

Нову установу було створено при Міністерстві закордонних справ Чехословаччини. Її очолив д-р Я. Славік як уповноважений Міністерства, а «керівником цілої справи», як зазначав А. Животко, став М. Обідний. Референт за посадою, він фактично здійснював керівництво всією поточною роботою Кабінету: збирав відповідні матеріали, займався укладанням історичної бібліографії, готував періодичні звіти, вів листування з редакціями, видавництвами, організаціями і т. ін. Сам А. Животко як завідувач відділу преси складав картотеку української періодики, реєстрував українські журнали і газети у празьких бібліотеках, виявляв публікації про український громадсько-політичний рух тощо [10, с. 192].

Письмове спілкування обох діячів продовжилося 1934 р., після виїзду М. Обідного з Праги через погіршення стану здоров'я. Його посаду

референта Українського історичного кабінету обіймав А. Животко, причому через скорочення штатів він мав одноосібно спрямовувати роботу всіх відділів.

За порадою лікарів М. Обідний виїхав на Закарпаття (тоді у складі Чехословаччини), спочатку до м. Свалява, а згодом до с. Кваси і м. Мукачів. Як засвідчують листи М. Обідного до А. Животка, більшість яких припадає саме на цей період, вони постійно обмінювалися політичними і культурними новинами, пресою, власними літературними творами та іншими матеріалами, матеріально і морально підтримували один одного.

Уже найперші листи М. Обідного із Закарпаття вказують на те, що він вирішив зосередитися на дослідженнях в етнографічній сфері. «В околицях Сваляви я побував у деяких селах, – писав він до А. Животка 28 травня 1934 р., – для своєї роботи знайшов дуже цікаві старі хати. Для етнографічної роботи тут широке поле. Але мені потрібен дозвіл від М[іністерст]ва Освіти з Праги, щоби я міг тут провадити роботу. Будьте так ласкаві, допильнуйте, щоби Соціологічний Інститут виклопотав якнайскоріше для мене такий дозвіл, як для свого дійсного члена» [15, арк. 27 зв.].

Не дивно, що передусім М. Обідний зацікавився саме хатнім будівництвом. Саме з цієї теми він у 1931 р. захистив у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова докторську дисертацію з народознавства («Українська хата в порівнянні з хатами західних слов'ян. (Про генезу хати від однодільного до тридільного заложення)'), яка була високо оцінена професором В. Січинським [19, с. 13].

Свій досвід музейної роботи М. Обідний вклав в організацію, разом з А. Волошином та І. Панькевичем, українофільського Етнографічного товариства Підкарпатської Русі. «Проходить рік, і М[ихайло] Юрк[ович] серед рідного собі люду Підкарпаття приступає до організації Етнографічного Товариства та Етнограф[ічного] Музею і семінару. Цілою душею, щирим серцем заглиблюється він в цю працю, віддаючи їй рештки своїх сил, здоров'я», – згадував Аркадій Животко вже по смерті свого енергійного соратника [17, арк. 25].

З ініціативи М. Обідного та за його редакцією в 1935–1937 рр. виходили часописи товариства «Етнографічні вісті» («Вісті Етнографічного

Товариства Підкарпатської Русі»). 3 січня 1936 р. М. Обідний повідомляв А. Животка з Мукачева про вихід другої частини часопису та розсилання 1500 примірників учителям Закарпаття [15, арк. 80–81 зв.].

М. Обідний розробив програму збору етнографічного матеріалу, написав декілька наукових праць з етнографії, присвячених народній скульптурі, а також народному одягу й орнаменту Підкарпатської Русі [20, с. 280, 419, 420]. Щодо цієї сфери своєї діяльності він пізніше зазначав: «В Етнографічному Т[оварист]ві мені довелося перебрати на себе значну частину науково-дослідної роботи, конкретно взяти на себе дослідження окремих галузей народної культури, напр[иклад]: хатне будівництво, нар[одний] одяг, писанки, нар[одні] музичні інструменти, народ[на] їжа і інш.» [21, арк. 24 зв.].

Через А. Животка М. Обідний підтримував тісні контакти з Українським історичним кабінетом та його очільником Я. Славіком. «Дякую Вам за надіслані інформації про життя еміграції та взагалі про празьке культурне життя. – писав М. Обідний 3 січня 1936 р. – Якби проф. С[лавік] цікавився, що я тут роблю, то скажіть, що заснував тут Етнографічне Т[оварист]во, яке розвинуло широку діяльність, а в Мукачеві утворюємо краєвий Етнографічний Музей» [15, арк. 81]. Безпосередньо для празької українофільської інституції М. Обідний передавав через А. Животка «Етнографічні вісті» та інші матеріали.

В одному зі своїх подальших листів (10–12 червня 1936 р.) М. Обідний висловив пропозицію щодо збереження у Празі зібраних ним матеріалів про діяльність на Закарпатті: «На П[ідкарпатській] Р[усі] немає Центрального Краєвого Архіву, де можна було б зосередити різні друки і рукописи, і тому хоча би в Празі схоронилося. Центральні Уряди в Празі звертають тепер особливо пильну увагу на життя П[ідкарпатської] Р[усі], тому добре було [б], якби в Празі був зосереджений різноманітний матеріал включно до програм, афіш і плакатів ріжних свят, засідань й т. п., коротко кажучи, можна було б збирати все, що освітлює сучасне життя П[ідкарпатської] Р[усі]» [15, арк. 94–94 зв.].

В епістолярному діалозі М. Обідного з А. Животком часто йшлося і про їхню публіцистичну та літературну творчість. У грудні 1936 р. М. Обідний у відповідь на запит товариша щодо творчості поета

310 Ю. Дарагана ділився своїми думками та інформацією: «Про смерть, похорон і творчість Дарагана є моя стаття в “Ділі” за 1926 р., чч. 82 і 83. <...>. Якщо Олександра Дем’янівна буде про Дарагана писати, то я раджу їй ту мою статтю прочитати <...> Далі гарну статтю про творчість Дарагана (мабуть, рецензія на його книжку “Сагайдак”) написав М. Шаповал в “Новій Україні” під назвою “Під білим парусом”. В якому ч[ислі] Н[ової] У[країни], не пригадую, але то Ви можете легко знайти, переглянувши Н[ову] У[країну] за рр. 1925, 1926. Вірш, присвяч[ений] Маланюкові, я тут посилаю. Переписав я його з рукопису Дарагана, на якому вміщено ще два вірші, а саме “Непереможність” і “Кавказька”. Що ж до вірша першого – Маланюкові присв[яченого], то мені здається, що сей останній не був ще ніде надрукований. Не знаю, що зайшло між ними, що Дараган написав Маланюкові такого уїдливого вірша» [15, арк. 100–101].

У недатованому листі з Мукачеве М. Обідний згадував про чеського поета й публіциста Адольфа Черни: «Дякую Вам, Аркадію Петровичу, красно за надіслану відбитку нової своєї праці про Адольфа Чернаго. Колись я збирав матеріали про Чернаго, щоби написати про нього працю, але хоча матеріали і проштудіював, а праці й не написав, отже, добре, що Ви оце зробили» [15, арк. 103–104]. Матеріали особового фонду М. Обідного дають у цьому зв’язку певну інформацію: М. Обідний готував для публікації матеріал «Адольф Черни. З нагоди відходу від редакції “Слов’янського Огляду” (“Slovanský Přehled”)» [22, арк. 5–8]. А. Животко із цієї тематики зробив окрему доповідь на одному із засідань Товариства українських письменників і журналістів у Празі – «Адольф Черни і українці» [19, с. 38].

У листах до А. Животка М. Обідний згадував і про свою перекладацьку діяльність: «Проф. д-р. Пата з Карлов[ового] Університету з Праги весною цього року затребував від мене відомости про мої переклади Безруча для його більшої студії, що має вийти в 1937 р. з нагоди 70-літнього ювілею Безруча». В іншому листі М. Обідний подає у цьому зв’язку додаткову інформацію: «Я перекладав з чеської мови не лише Безруча, але і Врхлицького балади: “Балада про смерть Козини Сладкого” (Нова Укр[аїна], ч. 7–8, 1925 р.), “Балада Різдва” (Нова Укр[аїна] ч. 1–2, 1926 р.), ну і ще декого менше відомих чеських поетів» [15, арк. 107–

108 зв.]. Отже, листування з А. Животком розкриває М. Обідного як енергійну й багатогранну особистість.

17-річна праця на терені української музейної справи на чужині, в умовах матеріальних нестатків і холоду, підірвала і без того слабке здоров'я М. Обідного. У своєму останньому листі до А. Животка від 4 грудня 1937 р. він підсумував свою діяльність на Закарпатті: «Я, незважаючи на те, що є тяжко хворий, все ж за чотири роки мого перебування на П[ідкарпатській] Р[усі] зробив тут велике культурне діло, що стверджують місцеві чеські часописи (витинки з них я приложу до свого прохання). Як Вам відомо, я заснував тут Наукове Етнографічне Т[овариство]во П[ідкарпатської] Р[усі], утворив Етнографічний краєвий музей, до якого зібрав тисячі пам'яток народної культури, які загинули б марно, зібрав також великий архів – описи матеріальної народної культури та записи усної народної словесности, утворив Етнографічний семінар і випустив коло сотні молодих працівників на полі етнографії» [15, арк. 115 зв.].

В останню дорогу М. Обідного (помер на Різдво, 7 січня 1938 р.) проводжали українська громада в Мукачеві, колеги й учні з Етнографічного товариства, а від поетів-«сонцесвітівців» – викладач Мукачівської гімназії Євген Іваненко.

Саме А. Животко став автором некролога про М. Обідного, в якому висвітлив його роль у формуванні та діяльності Українського історичного кабінету. На вшануванні пам'яті М. Обідного у Празі А. Животко, тоді вже голова Українського історичного кабінету, висвітлив для присутніх життєвий шлях і невтомну працю свого друга й соратника, його цінний доробок для наукового, літературного і громадсько-політичного життя української еміграції [19, с. 16].

Новизна дослідження – уперше введено до наукового обігу та проаналізовано листи М. Обідного до А. Животка, які є важливим джерелом до історії діяльності української міжвоєнної еміграції на теренах Польщі та Чехословаччини. Реконструйовано сферу їхніх особистих стосунків та спільну роль у збереженні української архівної спадщини в умовах еміграції.

Висновки. Таким чином, не опубліковане досі листування М. Обідного з А. Животком охоплює широке коло проблем, які стосуються їхньої спільної діяльності у сфері збереження українських національних

пам'яток, специфіки архівно-музейної та літературно-просвітницької роботи в еміграції. Обоє діячів поєднували тривалі дружні взаємовідносини, обумовлені спільністю інтересів, професійної, громадської і політичної діяльності. Взаємообмін інформацією, пресою, літературними творами та іншими матеріалами сприяв їхній професійній і творчій активності.

Спільними зусиллями М. Обідного й А. Животка було налагоджено роботу Українського історичного кабінету у Празі – головної установи, яка у 30-х роках ХХ ст. займалася комплектуванням української архівної спадщини в еміграції. Через А. Животка М. Обідний підтримував тісні контакти з Українським історичним кабінетом та його очільником Я. Славіком після свого від'їзду з Праги. Листи до А. Животка – головне джерело, яке ілюструє діяльність М. Обідного останніх років життя: збирання етнографічного матеріалу з хатнього будівництва і народного одягу, а також організацію в Мукачеві Етнографічного товариства й Етнографічного музею Підкарпатської Русі.

ДОДАТКИ

№ 1

*Лист М. Обідного до А. Животка
від 27 листопада 1922 р. з м. Тарнів (Польща)*

27/XI.1922

Тарнів

Любий друже Аркадію!

Втішного для мене Вашого листа одержав. Дуже прошу вибачення за затримання з відповіддю. Був я декілька день в подорожі і лише вчора приїхав.

Завтра посилаю до «Свободи» статейку про Ваш твір «Бетховена VII соната». Цю річ я читав тут деяким панам і паннам, і їм дуже подобалось. Чекаю на вихід збірки Ваших поезій. Глядіть, не шкварніть знову під псевдонімом.

Дуже радий, що Ви заснували Літер[атурно]-Мист[ецький] гурток. Годі сидіти по кутках, як шури по норах. На світло, до широкої інтенсивної творчої праці. Ах, як мало, мало ми ще зробили. Заборгувалися життю: більше прожили, ніж відроби-

ли. Тішуся заснованню Вашого гуртка тому, що праця Ваша там в сто раз корисніша, ніж наша тут, бо Ви ж, як би не було, цвіте-те на рідному ґрунті, а ми на чужині.

Не будьте в своїй творчості чужими до Великого Нового нашої нації, будьте предтечами Завтрашнього. Постійно студіюйте сучасну світову літературу, щоби в своїй літературі прийти свіжими і оригінальними.

Тим часом щиро бажаю Вашому гурткові успіху.

«Сонцецвітці» радо підтримуватимуть з Вами зв'язок.

Дякую сердечно за прохання приїхати до Вас і щось прочитати. Наколи до Різдва не виїду до Праги (поїду по справах тижнів на 2–3), то на свята постараюся приїхати до Рівного, одвідати родичів, а звідти заїду неодмінно до Вас. Зараз ніяк вирватися не можу.

До Вашого Альманаху я був виготовив одну статейку, одначе у мене її забрали до одного календаря-альманаха, куди я давно пообіцяв дати щось і до цих днів не написав, тому мене накрили, як кажуть, мокрим рядном і забрали, що було під рукою готове. Зараз пишу для Вашого альманаху другу коротеньку річ, хоча, напевно, Ваш альманах уже складений і мій матеріал спізниться, та шкоди в тім не буде, бо не в одній, то в другій книжці піде, було б написано. Щодо віршів, то не знаю, що міг би Вам вислати, – старих річей не хочеться друкувати, а чи напишу щось нове, – не знаю. В кожному разі, коли що виготовлю, то пришлю не пізніше 5/XII.

За запрохання мене до співробітництва у Ваших виданнях щиро дякую.

Наколи Вам удасться дізнатися, чи є зараз у Сарнах Петро Колесник (завід[уючий] українськ[ою] книгарнею), то прошу мені написати. Маю до нього пильну справу, послав декілька листів, а відповіді не маю.

Дякую за надіслані марки Кременецької Просвіти.

Сердечно здоровлю –

Ваш М. Обідний.

ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 1–2 зв. Автограф.

*Лист М. Обідного до А. Животка
від 3 травня 1923 р. з м. Тарнів (Польща)*

3/V.1923

Тарнів

Дорогий товаришу і друже Аркадію!

Всі три листи Ваші я одержав, одначе не міг Вам одразу написати, бо лише вчора вечером приїхав із Львова, де був майже тиждень.

Безмежно радий, що Ви мене не забули. В тяжких обставинах життя якось легше, коли почуєш хоч щире слово.

Питаєте, як живу, – зле і навіть дуже зле. Чекаю на той світлий час, коли виберуся до Вас до Праги, думаю, що там зуміємо зорганізуватися й літературно. Потроху пишу, та прокляті злидні забрали останні сили. Дуже дякую за приємне повідомлення – про прийняття мене до Педагог[ічного] Інстит[уту] та призначення стипендії. Постарайтесь, щоб скорше мені вислали візу. Чи розпочалися вже виклади в Інституті, який склад професорів і які дісципліни будуть викладатись? Чи не змогли б Ви вислати мені сюди стипендію за якийсь місяць, наколи таку вже студентам видають, чим би мене дуже підтримали? Ще прошу Вас вислати мені офіційне повідомлення від Інституту, що я зарахований студентом і на стипендію.

Тепер відносно документів про освіту для п-ні Карпек. Для Вас, любий пане Аркадію, я радий все зробити. Отже, пришліть негайно мені слідуєче: 1) Заяву чи прохання п-ні Карпек на ім'я Міністра Освіти про видачу їй документів про освіту. 2) Дві, або принайм[н]і одну, фотографію п. Карпек. 3) Посвідки осіб (чи інституцій), які знають, що вона скінчила. Бажано, щоб крім Вас підписала ще одна особа, відома собою, чи займала якусь урядову посаду в Укр[аїнському] Уряді. Без згаданих матеріалів я безсилий буду щось зробити, бо це не від мене залежить. Коли надішлете, то постараюся вислати посвідку якнайскоріше.

Ех, пане Аркадію, гинуть марно наші сили молодецькі, так мало зробили ми на ниві літературній, може в Празі загомони-

мо, наколи Ви звідси мене вирвете. Яюсь дуже підупали мої сили, а ще так хочеться «прийти собою», принести пісню, що буяє в грудях.

В Тарнові я дуже засидівся, бо не міг залишити на знищення зібраних національних скарбів в Музею-Архіві. Клопочемо і вживаємо заходів, щоб перевезти пам'ятки до Праги і там утворити Укр[аїнський] Національний Музей-Архів на еміграції.

Був оце я у Львові на 2-й виставці картин українських малярів, спасибі львівські колеги прислали мені на подорож, а то б не вибрався. Бачив у Львові видання з Вел[икої] України – поезію і прозу, які не зробили на мене вражіння. Слово належить нам, пане Аркадію, і ми його скажемо, наколи зберемося до купи і наколи не будемо пухнути з голоду.

Ще потрудіться взнати і написати мені, чи є в Празі Археологічний Інститут, бо я думаю одночасно поповнити й свої знання по археології.

Прошу вітати моїх знайомих, наколи кого зустрінете і які Вам певно відомі.

Сердечно вітаю Вас –
Ваш Михайло.

ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 5–6 зв. Автограф.

№ 3

*Лист М. Обідного до А. Животка
від 16 липня 1934 р. із с. Кваси
(Закарпаття у складі Чехословаччини)*

16/VII.1934

Кваси

Дорогий Аркадію Петровичу!

Якщо матимете змогу побачити проф. Білецького, Никанора Яковича і Павла Олександровича, то прошу передати від мене щирий привіт і наступні мої думки.

Я оглянув тут кілька сіл і пересвідчився, яка велика праця чекає на етнографа. Дуже багато цінного матеріалу, що цілком ще недосліджений. Багато матеріалів можна зібрати або даром, або

купити за дуже малу ціну для етнографічного музею Підкарпаття, а цим, мабуть, ніхто не займається. В селі Росоги, недалеко від Сваляви, є старий іконостас ніби з XVII в., який можна купити за 200 чи 300 кор[он], а як його звідти не забрати, то пропаде, бо зараз роблять новий іконостас, а старий викинуть. Якби приїхав сюди проф. В. Січинський або проф. Р. Лісовський, то нехай той іконостас оглянуть, зрештою, якби іконостас не мав великої мистецької вартости, то його варто врятувати як пам'ятку старого народного малярства і різьбярства.

Велика робота чекає тут на дослідника пам'яток як матеріальної культури (церкви, хати та різні предмети), так і духової (пісні, перекази, різні звичаї тощо). Правда, до цього часу вже дещо зроблено і Гнатюком і інш., але лише дещо, а необхідно провести систематичну роботу дослідження цілого краю, використовуючи сучасні нові методи для дослідів. Та й те, що зроблено, необхідно зрев'ювати.

Маючи на увазі, що першою передумовою для роботи етнографа необхідно досконале знання місцевої мови, добре було би, якби цією роботою зайнялися місцеві люди, в першу чергу учителі, але для цього потрібно фахового апарату, щоби розробив план такої роботи і під своєю кермою її провадив.

Це міг би провести Народознавчий відділ Укр[аїнського] Соціологічного Інституту, і підкреслюю, що єдине, на мою думку, лише він.

Поодинокі члени того відділу частково ту роботу фактично вже від кількох років переводять, наприклад, щодо матеріальної культури: проф. В. Січинський давно досліджує Підкарпаття, також і я працюю над хатами, а щодо духової культури, то Ви самі добре знаєте, хто з членів працює.

Тому конче бажано і необхідно, щоби Укр[аїнський] Соц[іологічний] Інст[итут], заручившись протекторатом Чеської Академії Наук, а також і Слов'янського інституту, вислав на Підк[арпатську] Русь спеціальну етнографічну комісію, що мала б ту роботу проводити. Само [собою] зрозуміло, що праця комісії (і грошові видатки) може проводитись під контролем

протектора, що може для цієї цілі призначити свого члена. Також і зібрані матеріали та виготовлені наукові твори Комісії поступлять лише в розпорядження протектора з однією умовою, щоби були колись видані.

Можливо, що Ви на це подивитись песимістично, – скажете, що з цього нічого не вийде, бо в першу чергу стануть на перешкоді гроші, яких ні Академія, ні Сл[ов'янський] інст[итут] може не мають.

А на мою думку, поспробувати можна, може вдасться зацікавити ті установи проєктованою роботою, може гроші вони роздобудуть. Багато залежить від того, з якою енергією візьметься за це діло Соц[іологічний] інститут. Найгірше було б, якби Соц[іологічний] інст[итут] цієї справи недооцінив і за неї взагалі не взявся б, полишаючи в роботі поодиноким своїм членам вільну руку.

До речі, декому з членів Соц[іологічного] ін[ституту] входить до Чеськ[ої] Акад[емії] Наук і С[лов'янського] інст[итуту] дуже добре відомі.

Попробуйте.

Ще прошу Вас, Аркадію Петровичу, передайте від мене найщиріший привіт В[исоко]ш[ановному] Гр[игорію] Вас[ильовичу] Омельченкові з нагоди його ювілею, який застав мене в дорозі, також щире привітання і В[исоко]ш[ановній] Марії Василівні та всім членам Соц[іологічного] інст[итуту] і Т[овариств]ва письменників [...].

А все ж, незважаючи на дощ, Народо́вецький з'їзд 1/ХІІ в Мукачеві відбувся з великим тріумфом – було учасників 10.000. На «Днях русской культуры» 10/VI в Мукачеві було 3000 учасників.

Що ж Вам ще сказати. Послав я до «Діла» статейку – рецензію на Вашу книжку.

Два рази був у мене поет Боршош-Кум'ятський, приїздив із Рахова. На його останню збірку соціалістичних поезій «Країна Див» Бірчак написав гостру «рецензію» (я не читав тієї рецензії), що дуже вплинуло на настрій поета. Правда, вже в

«Укр[аїнському] Голосі» в останній книжці є й похвальна на ту ж книжку рецензія, написана Яцьком Остапчуком.

Здоровлю щиро Олександрю Дем[’янівну], п. Віктора і всіх знайомих.

З щирим привітом

Ваш М. Обідний

ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 43–48. Автограф.

Список використаних джерел

1. Листування В. Липинського / ред.: Я. Пеленський, Р. Залуцький [та ін.]. Т. 1. Київ : Смолоскип, 2003. 960 с.
2. Ливицький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна. Київ : Фенікс, 2019. 688 с.
3. Листування Митрополита Іларіона (Огієнка) / упоряд. Ю. Мицик. Київ, 2006. 566 с.
4. Лисенко Н. Творчі матеріали та листування О. Олеся в його еміграційному архіві // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. Київ, 2007. Т. 3. С. 95–159.
5. Петлюра Симон. Статті. Листи. Документи. У 4 т. Т. 3 / упоряд. В. Сергійчук. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. 614 с.
6. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919–1939: матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. 272 с.
7. Тимошик М. Аркадій Животко як громадський діяч, журналіст і учений // Животко А. Історія української преси. Київ : Наша культура і наука, 1999. С. 11–34.
8. Розсоха Л. До життєпису українського патріота миргородця Михайла Обідного // Полтавська петлюріана. Матеріали сьомих петлюрівських читань. Полтава, 2005. С. 251–256.
9. Ротач П. Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції: короткий біобібліографічний довідник. Полтава : Верстка, 1998. 164 с.
10. Палієнко М. Архівна діяльність Аркадія Животка у Чехословаччині // Студії з архівної справи та документознавства. 2010. Т. 18. С. 190–197.
11. Палієнко М. Пам’яткоохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі, Чехословаччині // Пам’ятки України: історія та культура. 2005. № 2. С. 92–127.

12. Радишевський Р., Кагамлик С. Епістолярна спадщина М. Обідного часів еміграції // Український історичний журнал. 2021. № 1. С. 136–152. <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.13>
13. Центральний державний архів державної влади та управління України (далі ЦДАВО України). Ф. 4018. Оп. 1. Спр. 38.
14. Животко А. Нарис історії української преси. Подебради : [б. в.], 1937. 111 с.
15. ЦДАВО України. Ф. 3560. Оп. 1. Спр. 68.
16. Животко А. Десять років Українського Історичного Кабінету (1930–1940). Прага : [б. в.], 1940. 70 с.
17. ЦДАВО України. Ф. 3866. Оп. 1. Спр. 48.
18. Скакальська І. Українська еліта міжвоєнного періоду ХХ ст. у фондах Кременецького краєзнавчого музею // Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства імені Шевченка. 2013. Т. 8. С. 447–458.
19. Обідний М. Твори в двох томах. Т. 1. Поезії. Переклади. Публіцистика / упоряд.: Р. Радишевський, С. Кагамлик. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 527 с.
20. Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород : Изд-во В. Падяка, 2001. 430 с.
21. ЦДАВО України. Ф. 3504. Оп. 1. Спр. 1.
22. ЦДАВО України. Ф. 3504. Оп. 1. Спр. 5а.

Rostyslav Radyshevskyi,

Doctor of Philological Sciences (Dr. habil. in Philology), Professor,

Academician of the National Academy of Sciences,

Head of Department of the Polish Studies

of the Institute of Philology,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine)

ORCID 0000-0002-5279-8232

e-mail: rostyslav.r58@gmail.com

Svitlana Kahamlyk,

Doctor of Historical Sciences (Dr. habil. in History),

Senior Researcher of the Center of Ukrainian Studies of the Faculty of Philosophy,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine)

ORCID 0000-0003-4732-1410

e-mail: kagam@i.ua

From archives of Ukrainian interwar emigration: epistolary dialogue of Mykhailo Obidnyi with Arkadii Zhyvotko

The purpose of the article is to reveal through the prism of Mykhailo Obidnyi's correspondence with Arkadii Zhyvotko the sphere of their professional and private relations, as well as the contribution to the development of Ukrainian culture in the conditions of emigration. **The novelty of the research.** M. Obidnyi's letters to A. Zhyvotko, which are an important source for the history of Ukrainian interwar emigration in Poland and Czechoslovakia, were introduced into scientific circulation and analyzed for the first time. The sphere of their personal relations and common role in preserving the Ukrainian archival heritage in the conditions of emigration is reconstructed. **The methodology** is based on a combination of methods of historical research – chronological, comparative, archival and biographic study, and principles of historicism and systematization. The hierarchy of spiritual values of M. Obidnyi and A. Zhyvotko was clarified with the help of the historical-anthropological method. **Conclusions.** Unpublished correspondence between M. Obidnyi and A. Zhyvotko covers a wide range of issues related to their joint activities in the field of preservation of Ukrainian national monuments, the specifics of archival-museum and literary-educational work in exile. Both figures were united by long-term friendly relations due to common interests, professional, social and political activities. The exchange of information, the press, literary works and other materials contributed to their professional and creative activity. The joint efforts of M. Obidnyi and A. Zhyvotko established the work of the Ukrainian Historical Cabinet in Prague – the main institution, which in the 30s of the 20th century engaged in the acquisition of Ukrainian archival heritage in exile. Through A. Zhyvotko, M. Obidnyi maintained close contacts with the Ukrainian Historical Cabinet and its head J. Slavik after his departure from Prague. Letters to A. Zhyvotko are the main source that illustrates M. Obidnyi's activity in the last years of his life: collecting ethnographic material on house building and folk clothing, as well as organizing the Ethnographic Society and the Ethnographic Museum of Subcarpathian Russia in Mukachevo

Key words: Mykhailo Obidnyi, Arkadii Zhyvotko, Ukrainian interwar emigration, Epistolary heritage, Ukrainian Historical Cabinet in Prague, Archival-museum activity, Transcarpathia.

*Стаття підготовлена 15 лютого 2022 року;
подана до друку 13 квітня 2022 року.*